

Епископ крушевачки Давид (Перовић)

**Догађај човека у Христу
како га је видео свети Григорије Нисијски**

*Учење светога Григорија
о постојању човека
у благодати и у злодати**

Све преграде које сада у овом животу спречавају улаз који води у све оно што је иза завесе, биће уклоњене када се кроз благодат васкрсења наша природа утврди спрам токова греха, и када распаљивост сваке врсте, пројављена од стране зла, ишчезне.

Управо тада ће бити сазван празник око Бога, [сазван] од стране оних који ће се преобразити кроз васкрсење, и који ће [...] једном те истом радошћу и весељем бити обузети, да више ни једна разлика неће крњити природу оних који ће подједнако учествовати у Божанским добрима; [оних] који ће некада ући у Светињу над светињама Божанскога блаженства и здружити се са (х)иперкосмичким анђелским силама. Ово апостол јасно показује када каже да ће се свако колена оних на небесима и оних на земљи и оних у преисподњи савити [ради признања Божанске владавине] и да ће сва уста исповедити: да је Господ Исус Христос прославио Бога Оца кроз извршено дела спасења.

Тада ће, колико анђеле толико и нас људе обухватити једно празнично сазвучје и склад, а које је опет исповедање и познање "истинске стварности" истинитог Бога, стварних добара.

Светога Григорија Нисијскога слово о души и Васкрсењу (ПГ 46, 133 ЦД – 136А).

**Злодат је реч коју светогорски оци и подвижници употребљавају у свом говору, а коју смо ми употребили за потребе овога нашега рада.*

У В О Д

О познању антрополошких елемената

Свети Григорије Нисијски у своме спису *О стварању човека* истиче неопходност свакога хришћанина да упозна све елементе и аспекте човека који се тичу, колико пре-паднога толико и по-паднога стања његовога. Притом он гледа на знање само као на чиниоца и средство спасења. Ово изучавање залази у дубину и у ширину, јер све што се "и сада о природи" дâде приметити, јавља се као неизбежна последица греха, а чега у почетку не беше међу створеним бићима¹ ("διὰ τό μή τά αὐτά τοῖς ἐξ ἀρχῆς γεγενημένοις", Пг 46, ЦД – 136 А).

О теолошкој концепцији историје (три њене фазе)

Ово своје мишљење свети Григорије темељи на теолошкој концепцији историје, где, у сагласности с њом, историја представља нешто јединствено и нераскидиво. Ова једноставност историјског битовања може се методолошки поделити на три фазе или периода:

- 1) на период протологије (ἡ πρωτολογία) - израз под којим се подразумева истраживање и теолошко тумачење стваралачке енергије Божје, и још, како се она "открива" у свету од почетка стварања па до човекова пада;
- 2) на период сотириологије (ἡ σωτηριολογία), и
- 3) на период есхатологије (ἡ ἐσχατολογία).²

О иперватичности (трансценденности)

Сходно светоотачком учењу, Бог се налази даље и изван сваког временског и просторног ограничења. У вези са Божјом иперватичношћу (трансценденцијом) и вечношћу, св. Григорије пише "да је Бог ослобођен сваке нужности (ἡ ἀπρoσδεῆς - без икакве потребе) и вечан. Он садржи и обухвата сва створења, док се Сâм Он не налази у простору и у времену. Он постији пре њих и над њима. Узрок и сврха Његова постојања остају неописиви, док они само вером бивају појмиви, и то до извесног степена. Наиме, Он постоји а да не сапостоји с еонима, и без заједничкога њима и са њима протока годинâ; јер, Он је самопостојећ' и самоипостасан, без деобе на прошлост и на будућност..."³

О времену

У вези с тајном времена пак св. Григорије вели да је време један простор кога Творац претходно обликује с намером да у њега смести

[своја] створења...Јер није могуће да неко од насталих створења, или оних која ће тек бити створена – постоји ван простора и времена.⁴ По својој природи време је "ροῶδῖς κἀλ παροδῖκός (текуће и пролазно). Овај његов ток зауставиће се једном. Тиме се ништа мање у времену јавља феномен стварања и пропадања. И "када буде минула нужност збивања...нестаће и пролазна природа времена", јер процес стварања и распадања више неће бити активан. Тада ће коначно бити искључен седмични циклус времена којим се време мери, и у наставку ће почети "онај Осми дан, или, који – будући еон, сав постаде дан један".⁵

О догађајима и показатељима историје

Догађаји историје, првобитни као и потоњи, не схватају се само као један историјски пријем разноврсних и међусобно раздвојених феномена, него као серијал међусобно повезаних догађаја и откровењских показатеља који натапају, повезују, сједињују и тумаче разноврсно историјско битисање. Ови показатељи или знаци почињу и завршавају се конкретним догађајима. Њих можемо пратити почев од првих страница Старога Завета. Након престопа првостворених људи Бог указује на оно што ће уследити, као и на начин уклањања последица.⁶ Стога се циљ времена не остварује испуњењем циклуса рођења и нестјања бѣћа – створења, него се оно, време возглављује преображајем и обновом свега, а што се све то иначе врши и окончава у Христу. Ова обнова је по својој природи динамичан, никако не статичан процес, јер се он одвија у Духу Светом, и плод је истинскога живота - живота у Христу. Ко је пак тај - у Христу обновљени човек? И ко је био тај првостворени човек?

Пре-падни човек

*О логикону,
дианоеичком и
о иконичном*

Човек је "разуман и мисаон живи створ" који остаје "дело и оригинал-подражавалац Божанске девствене природе"⁷ – вели св. Григорије. У почетку стварања човек је личио на један грумен злата који је блистао услед своје сличности са чистим добром;⁸ и још зато, што он "после првога рођења" није имао [у себи]¹ усађен и спојен [феномен]¹ страдалног и смртног. Јер у супротном, било би немогуће "да принцип иконе буде спасен; штавише, [човек]¹ је носио на себи

изображену лепоту архетипа или оригинала. Али касније, после првобитнога стварања у њега је ушла страст."⁹

*О стварању
"по икони Божјој";
питања*

Гумачећи места Светога Писма о стварању човека "по икони Божјој", св. Григорије поставља захвална питања: како то да је телесан и материјалан човек икона бестелеснога и нематеријалнога Бога? Како је уопште могуће да човек, икона бестраснога и нетрулежнога [Бога] буде поробљен страстима и растакан? Или, како онај који је заквашен сваковрсним злом може бити икона чистога? И најзад, како то да је ово смртно и трулежно и брзопропадиво створење, човек, - икона "чисте и бесмртне и увек постојеће природе?"¹⁰

*Одговори на
најтеже
сучељавање*

Одговор на сва ова питања даје "стварна истина", - Сâми Бог. Ми људи, вели св. Григорије напредујемо тражећи да се умом некако приближимо истини. Упоредо с тим, ми верујемо у нелажност "Божанскога Логоса" када Он говори да човек беше створен "по икони Божијој"; ми такође верујемо да људска беда и јад немају никакве везе са Божанским блаженством. Ми ипак не можемо примити обоје као истинито; то јест, када упоредимо човека са Богом ми не можемо рећи да је божанско бестрасно само зато да би се потврдило "начело сличности" у сладу са којим Бог и човек имају исти положај и својства. Друго, ако установимо да ни "божанско није бестрасно", као и то да човек није слободан од страсти, онда ми неминовно морамо потражити неко друго објашњење које ће верификовати исказ да је човек створен "по икони Божјој."¹¹ Овај проблем човеку је један од најтежих за сучељавање. Решење истога пак проналази се пажљивим изучавањем Божанских речи; то јест, једно је оно "по икони постало", а друго је оно што се сада пројављује [у беди].¹²

*О икони
пре-паднога
човека*

Пре-падни човек стварно беше оригинална икона Бога. Божанске одлике [иконе] које се првобитно одражаваху на нама не беху одлике хроматске и фигуративне, него оне које чине видљивом Божанску красоту (τό θεῖον κάλλος). Помоћу њих човек се још "украшава кроз бестрашће, блаженство и нетрулежност." Тако је он пре пада био налик оригиналу и носилац свих оних харизми које је Оригинал-односно Бог у њега "удахнуо".¹³

Три елемента иконе:

-бесмртност

-слобода

-разум

Св. Григорије сматра да три основна елемента сачињавају икону Божју у човеку: бесмртност, слобода и разум. Пошто је вечност једна од Божјих одлика то је требало да и човек буде створен бесмртан, да би тако кроз бесмртност упознавао Бога и пожелео "Божанску вечност". Човек дакле настаје и опасује се даром бесмртности да би био подобан и дорастао "причешћу добара".¹⁴

О стварању човека

због доброте

Пошто је Бог добро или, "штавише с ону страну свакога добра", Он ствара човека из разлога своје доброте, и то доброте потпуне а не делимичне. Јер Он и уводи човека у биће, у постојање из непостојања, и показује га "неништавним, несиромашним, нелишеним добара"; напротив, показује га наоружаним свим добрима. Једно од тих добара јесте и самовласност или неприкосновеност и слобода [...] Слобода пак јесте елемент којим човек у себи остварује карактер божанске иконе.¹⁵

О разуму као

елементу иконе

Трећи елемент којим се икона Божја постојећа у човеку оглашава јесте разум. "Ова сила" преноси се на цео људски род, пошто божанска икона не постоји "у делу [људске] природе, то јест делимично у [људској] природи". Сви људи дакле имају "силу разумевања и просуђивања". Зато сваки човек, од Адама до онога који ће се родити

последњи, представља "једну икону Онога Који Јесте".¹⁶ Ако је човек био обдарен свим оним харизмама (бесмртност, слобода, добро, самовласност, разум) које, као што смо видели сачињавају божанску икону у њему, и ако је Промисао о њему гласио - да се он усличи Богу - како онда схватити ову накнадну појаву страсти у људској природи? Одговор св. Григорија је следећи: значење тога да од свих владајућих сила свеколиких бiћа човек буде "икона и образ или подобије" јесте да човек својом самовласношћу остварује у себи божанску икону, и да још значи да он није потчињен једној спољашњој нужности него да слободно бира оно што је њој - слободи и самовласности угодно и истомислено.

*Човек као извесни
проналазач зла*

Према реченом пад у грех и присуство греха или "злодати" изазвао је сâм [човек] и својевољно га увео у своје постојање, проузроковавши тиме удаљавање себе од бестрашћа; човек је, а никако Бог дакле постао проналазач зла. Бог није створио смрт него је човек, на неки начин постао творац и стваралац зла и "злодати".¹⁷

Пад и његове последице

*О изопачењу
иконе*

[Проналажење] и чињење зла имало је за последицу мешање злата са рђом, а што се једаред догодило у личности Адама. Учврстио се узрок и извор заразе и болести налик извору из којег се у човека, до у бескрај улило зло. Последице нису касиле: "Она боговидна красота душе настала по угледу на прототип, потамнела је од саме рђе зла – слично жељезу". И тако се она изобличила од злодати греха, јер "није сачувала усвојену благодат иконе по природи".¹⁸ Изопачење иконе Божје у човеку изазвано последицама греха св. Григорије осликава трагичним тоновима, у серијама контрастних слика. Као пример за то ево делимичне илустрације из његове *Треће беседе на Блаженства*.

"Вишњи се пòказа смиреним, а створени [човек] сагласно икони небескога, постаде земља. Назначени да царује, постаде слуга. Створенога за бесмртност, уништи смрт. Онај који се наслађиваше рајском храном, би пренесен на ову земљу, оболештену и заморну. Садруг бестрашћа замени то овим заморним и осмрћеним животом. До

сада слободњак и самосталан, поробио се таквим и толиким злом да наше тиране није лако ни пребројати. Јер свака од страсти које носимо у себи, када [нас] освоји, она и завлада нама - које је она ето подјармила".¹⁹

*Оно што је по природи
неизменљиво
и кроз твар
променљиво*

Свестан је св. Григорије "да је по природи неизменљиво само оно што нема своје рођење путем твари, то јест Бог, док је неизоставно променљиво и пролази кроз мѐнѐ све оно што је створено из небића и што стоји наспрам нестворене природе. А ако се створења понашају "по природи" и сагласно њиховом првобитном назначењу, промена ће свагда бивати на боље. Аколи пак она одступе од те сагласности, промена ће бити на горе. Са човеком пак збива се ово друго. Због одвраћања од живота ушла је смрт, а због удаљавања од светлости распростро се мрак."²⁰

*О разлогу
стварања*

Поводом несталности људскога битија поставља се питање: ако је Бог знао [све] о паду, то јест да ће се он догодити, зашто је онда Он створио човека? И ево одговора светога: Као што је Он и предвидео "застрашење тако је Он и смислио поновни позив к добру". Јер, шта би било боље? Да уопште не створи човека зато што ће се овај удаљавати од добра, или да ипак створи човека, па пошто се [он] оболести [разболи], да га поново узведе к првобитној благодати?"²¹

Господ је одабрао ово друго и створио човека, упркос знању онога што ће уследити. Човек није послушао отачки савет да избегне зло, него је остао рад окусити оно што ће му шкодити; међутим, кроз искуство болести он је сазнао драгоценост отачкога савета. Чежња за његовим изгубљеним здрављем одвела га је помоћу лекова "ка здрављу" - којег се он ето био лишио "кроз неумесну жељу за тровањем".²²

О другој противречности

Друга противречност пред којом се људи често заустављају гласи - да се мудрост и доброта Божја слажу са болним последицама човекова престапа или преслушанија. И, зар није било препоручљивије да се човек удаљи од зла, макар и насилним путем, и да наравно, буде одведен к добру, неголи да због своје несмотрености допадне беде? До једне противречности налик овој могли би доћи само површни људи, сматра св. Григорије. Јер по њима, болесник је онај који себи одређује начин лечења а не да то чини Створитељ човека; међутим, Створитељ човека је истовремено и лекар вичан лечењу.²³

О вољном удаљавању и приближавању

Пошто је вољом дошло до удаљавања, вољом је требало да дође и до приближавања и усправљања. Другачији начин повратка човека ка добру не би урачунавао његову слободу, па би му то било "губљење претходнога добра и лишавање равнобожне или достобожне части".

Јер самовласност је оно што човека показује равнобожним. Због тога је било потребно изнаћи одговарајући начин за његов повратак, као и начин активирања његове самовласности; наравно, да његов повратак ка добру при том не буде спречен.²⁴ Све то било је неопходно човека ради који је злоупотребивши слободу допао безизлаза, односно злодати, а који при том није имао ни снаге ни начина да се усправи и обнови.

Обнова

О потамнелој икони

Бог који све мудро твѳри и исправља човекове погрешке не намењује "узалуд красоту" људској природи, красату којом је она у почетку била обдарена; не него Он њу, душу - узводи управо тој истој красоти с којом је дошло и ослобођење људске природе.²⁵ Грех ("злодат") није сасвим збрисао Божанску икону у човеку него ју је само изобличио и потамнио. Да би успешно изложио учење о томе св. Григорије ће се послужити примером човека који се оклизнуо и пао у блато које је опрљало и унаказило природне црте и облик његова бѳћа.

У својој *Беседи о девствености* св. Григорије дословно каже да је "[...] ово велико и часно биће [звано] човек, како га је Писмо ословило, отпало од свога блага: реч је о појави страдања оних који се клизају и падају у блато; пошто су и запрљали своје лице блатом, они

су и својим пријатељима постали непрепознатљиви. Тако је дакле човек, заглибљен у греху изгубио црте своје иконе нетрулежнога Бога и огрнуо се трошном и оземљеном иконом - коју треба избацити - саветује [нас] Божански Логос. То јест, треба спрати с ње глиб умивањем исте [иконе] водом нашега чистог живота".

*О човековој
несмотрености и
неодлучности*

Св. Григорије сматра да човек дугује свој пад људској несмотрености и безвољности, односно неодлучности. Али с обзиром да је Божја мудрост стално изнад сваке људске замисли, отуда није могуће да се зло представи јачим од Божанске силе. Шта више, једино је Бог вавек постојан и непроменљив у добру, док је нешто друго човечија нестабилност која остаје недоследном и непостојаном и у злу [камоли у добру]. Питање обнове човека у основи се не тиче моћи и немоћи њене реализације него њене методологије.

Христос обновитељ

О изначалној благодати

Било је дакле потребно наћи начина да човек поново приспе "у старо блаженство". Али ко је могао бити кадар не само изнаћи начина него и поново призвати човека "изначалној – првобитној благодати?"²⁶ – Коме је доликовало подићи палоба, призвати изгубљенога, повести обманутога? – коме другоме до Господу сваке твари?" Само ономе који је дакле на почетку даровао живот било је "могуће и истовремено приличило му да поново призове изгубљено."²⁷ "Одбацивање од себе онога што је страном, туђе значило је васпостављање човекове природе у њено првобитно стање".²⁸

*О стању παρά и ὑπέρ
φύσιν κατάστασιν*

Обновом себе у Христу човек се ослобађа стања супротног природи (τὴν φύσιν κατάστασιν) у које је он падом запао, и стиже у стање сагласно природи и постиже натприродно стање

(τὴν ὑπὲρ φύσιν κατάστασιν); оно пак није ништа друго до стање јединства са Богом, стање обожења.

*О благодати
и о твари*

Ово јединство, односно поистовећење човека са Богом свакако не по суштини него по прожетости божанством [по благодати] назива се обожењем човека и целокупне твари. Оно ће започети с најконкретнијим стварима, а продужиће се с нама најудаљенијим; и опет, започеће с најнижим, а продужити се с најузвишенијим. Притом човек ипак неће престати да постоји као "створен", мада истовремено неће бити поистовећен са Богом "по суштини".*

*А кретање твари ионако усмерено ка Њему - у Њему ће и престати - са свим иначе разликама и поделама (на граници и структуре и закона) на разум и ум, на природне законе, на све оно што је неодређено и искуству недоступно. (Упоредити са ПГ 91,1304-1308, и Јеремија 18, 3-6).

О обнови целога човека

О оболеитености

Човеков живот укључује у себе две крајности: једну као почетак или (рођење), и другу као крај (или смрт). Христос се налази на оба ова краја природе; Он као исправљачка или васпостављајућа сила. На тај начин богочовечанска ипостас Христова се простира од рођења до смрти; она која обухвата све између ових двеју крајности, јер где се пројављује болест тамо се захтева и борба за оздрављење.²⁹

*О ослабљеној вољи
и о уништењу зла;
о васпостављању
изначалне лепоте*

Пошто је зло као болест ослабило и вољу човечју, то је онда пре свега требало излечити њу, и не допустити јој да нестане. Св. Григорије наглашава да ће "Господ уништити гордост грешника, међутим не и

саме грешнике...", и то тада када буде нестало зла и када више не буде било одјека греха. Дакле, "све ће се Христом преобразити, све ће добити блиставу форму изначалне величанствености природе".³⁰ Иначе, зло и грех јесте пород и плод наше природе и слободе, али не и њихово својство, каже свети Григорије.

*О божанској сили
као "лепљивој" материји*

Очовечењем Сина и Логоса Божјега у чијој су се Личности сјединила оном "неизрецивом и неизразивом смешаношћу" два састојка човека, "чулни и умни", то јест, тело и душа, заувек је постигнуто јединство једанпут сједињених [природа]. Пратећи свој след у Личности Христа, људска природа се помоћу смрти кретала ка раздвајању тела и душе, али их је, – и тело и душу – Господ Исус Христос поново сјединио својим васкрсењем; сјединио је њих раздвојене. А божанску силу је Он користио као неку лепљиву материју да би у овом тајанственом и неописивом јединству ускладио оно што се разделило. Дакле, овакво је значење васкрсења: после дијализе наступа уздицање сједињенога [тела и душе] у нераздвојиво јединство, и међу њима поновно јединство и срастање, тако да се човеку поново дарује првобитна благодат и могућност приспећа у вечни живот. А све ово зато што се [сада] дијализом [смрти] исушило зло које се једанпут смешало са нашом природом.

Светотајински и духовни карактер обнове

О вољи Божјој

Здравље душе се према св. Григорију састоји од испуњавања воље Божје, "као што [опет] отпадање од благе воље Божје значи болест душе која завршава у смрти" [у смрти, не у небићу!]. Речи молитве су исцељење од болести која повређује и жалости душу. Зато се душа моли овако: *Да буде воља Твоја*. Воља пак Божја јесте спасење људи.³¹

Пошто је болест повредила целокупно људско постојање указала се потреба за коренитим лечењем, то јест за светотајинским животом у Христу. А ово светотајинско учешће у животу Христовом постало је могуће само захваљујући томе што је Он суштински и стварно живео људским животом. И пошто је прошао све стадијуме овога живота

(рођење, раст, смрт), Христос је саваспоставио и сапрославио сâмо људско тело - сродно и идентично Телу Његовом: - саваспоставио га управо кроз тело које је узео на себе.

О тајни крштења

У крштењу ми пратимо и светотајински иконизујемо Господа. Шта је то што је приметно у вези с почетком спасења, односно у вези с крштењем? Наравно - Његова тридневна смрт и нови живот. Образ тога запажа се у трикратном погружењу у воду онога који се крштава, а који тиме подражава смрт и тридневно погребeње Господње.

"...Свако ко се Њему (Христу) прилагођава по људској природи", и када са вером гледа у Христово васкрсење, и уместо погребeња у земљу трикратно се у воду погружава, он исти одсликава "тридневну радост, односно благодат васкрсења".³²

Зато су сви они који прилазе тајанственој води крштења обавезни да у води умртве све "страсти и лукаве покрете ума и све њихове последице": користољубље, развратну пожуду, грабљивост, гордост и високоумље, љутину, гнев, завист (недобронамерност) и тако даље.³³ А који су то плодови и последице крштења? У својој *Беседи на Богојављење* или на дан *Свѣтлâ* (Εἰς τὴν ἡμέραν τῶν Φῶτων) св. Григорије каже да су плодови крштења: "разрешење од одговорности, кидање везе, присност са Богом, смелост слободе наместо ропске послушности, једнакост с анђелима! А последице крштења су: очишћење од греха, опроштај сагрешења, обнова и поновно рођење".³⁴

[...] И као што је новорођенче ослобођено "злочина и казне", тако је и поноворођено чедо ослобођено одговорности, ослобођено царским даром – то јест Крштењем.³⁵

О Христу

Ова ослобођеност од сваке одговорности и од осуде, која иначе бива по царском дару врхуни спасењем у Христу. Христос уништава лукавост и дело ђавола. Он потпуно прожима човека и спасава га и постаје нам образац и слика, да би на сваки начин осветио првину (*ἀρχή*).³⁶

Како је корак до крштења мали и лак [?!], - јер све што је за то потребно јесте вера и вода,... Али од њих разграната добра незамисливо су велика, пошто се ту ради о усељењу божанског".³⁷ Али то да се неко налази у блискости са божанским подразумева превазилажење

распадљивости и смрти. Пошто је човек двоприродан - то јест сачињавају га душа и тело, онда је он у прилици да Начелника живота и спасења прати путем ове две компоненте. Душа, - сједињује се са Христом "кроз веру" и тиме осигурава претпоставку спасења. Тело "причешћем и прожимањем бива спасавано". Ово је дакле начин да се буде у заједници Тела и Крви Васкрслога Христа. Само, неопходно је да при том човек избљује зло и грех који "растачу нашу природу", и да прими оно што хармонизује и што поново сједињује "расточено". Овај сједињујући елемент "није ништа друго до оно тело које се показало јачим од смрти и које је васпоставило наш живот". И као што, по речи апостола Павла (1 Кор. 5, 6) мала количина квасца "собом цело тесто прожме, односно укисели га", тако и Тело Христово када стигне у наше тело собом га цело преображава и к себи привлачи односно пренôси. И као када се помешају распадљив и здрав елемент па започне труљење целокупне смесе, тако и бесмртно Тело Христово када се путем Светога Причешћа обретне у нашем телу претвори га "у своју природу", односно преобрази у нетрулежно и бесмртно.³⁸

*О синергији
Свете Тројице у
чину наше обнове*

Да ли се у чину обновљења у Христу искључује или не искључује свака врста учешћа и осталих Личноста Свете Тројице; односно Оца и Светога Духа? Одговор св. Григорија је одречан јер се само код људи двôји и разликује улога и "активност по занимањима; то је разлика која постоји између једнога и осталих, од којих свако расуђује по самовољном раду или динамици.

*О енергији и
о јединственоме делу
Оца и Сина
и Светога Духа*

Што се пак Божанства тиче "ми нисмо научени (сматрати) да бива нешто томе налик", вели св. Григорије. То јест, ми не верујемо да "Отац чини нешто сам од себе а да притом Син не саучествује односно не сапомаже. И опет, Син не чини ишта одвојено од Духа". Прихватимо дакле да се ради о једном садејству у свакој енергији, енергији "која се простире од Божанства до твари" и која се сагласно многоврним

појмовима назива ". Свака од ових енергија понаособ налази се у вези или са "промислом" о човеку; другим речима "Домострој и грађа свега збива се преко трију личності"; али не тако да се може говорити о трима делима јер "од Оца бива повод и узрок [свему], кроз Сина [бива] пројављивање према споља, а у Духу Светом [бива] извршење".³⁹

Свети Григорије подједнако је категоричан и у погледу садејства трију Личности Свете Тројице. Јер, пише он, "ако изјавимо да се енергија Оца и Сина и Светога Духа међусобно разликује, ми ћемо због и "од другачијости или различитости енергија" бити доведени закључку да су различите и "природе које делују". Јер уколико се [оне] међусобно разликују "по логосу или принципу [...]", немогуће је да се [оне] слажу "по врсти, форми или виду енергија". То би опет значило да се са различитошћу природâ " и енергије ових природа међусобно деле једна од друге ".

Међутим, ако прихватимо да је енергија Оца и Сина и Светога Духа једна и да се она не разликује и да не варира ни у чему, онда ми са истоветношћу енергија нужно прихватамо и јединство природа трију Личності Свете Тројице, што заиста и чинимо. Ово опет не значи ништа друго до да у подједнаком степену "Отац и Син и Свети Дух освећују, оживотворују и теше; или да чине слично. Баш као што се и све друго чини на исти начин "Оцем и Сином и Светим Духом, што све заједно и сачињава спасење човека; односно, ту је реч о "руковођењу, живљењу, мољењу, преображају у бесмртно, преласку у слободу, као и све друго што као добро силази до нас".⁴⁰

О опроштају греха

Један од аспеката обнове човека и [твари] јесте и опроштај греховâ који [греси] загађују и скрнавe "првостворену красоту" којом је Творац заложіо људску природу. Овај опроштај се дарује од стране Трију Личності Свете Тројице. Јер, као што читамо у Светом Писму, свима који примају Свету Тројицу – Отац опрашта грехе, Син узима грехе света, Дух Свети чисти од греховне затрованости.⁴¹

О еросу

Свети Григорије не гледа на дело обнове човека у Христу као на дело у коме човек не би могао учествовати, зато што би он ето био само пасивни прималац дела обнове. У Светом Писму видимо да Бог непрестано позива човека да он учини све да би се вратио првобитном

блаженству, то јест да би се удостојио божанских дарова. Помоћу којих се то оруђа доспева у ово стање, поставља питање св. Григорије, и одговара: - *Љубављу, односно еросом.*

"Да би се постало достојним примања дарова и примања благодати кроз веру у боловима (покајања), неопходан је ерос [...]" "Јер када у стицању врлине сарађују благодат Светога Духа и [крајња] људска настојања, тада душа бива поплавлена блаженим животом. А када ове сарадње нема, душа се лишава свега корисног". Разлог томе је јасан. Нити Божја благодат посећује душе које избегавају спасење, нити је сила човечје врлине у стању да душе које нису причесници Божје благодати подигне на ниво истинскога живота.⁴²

О хришћанском савршенству

Хришћанско савршенство се састоји у примању потпуног посвећења: - у васцелом телу – и души – и духу (1 Сол. 5, 23); то посвећење увек се чува далеко од свакога мешања са злом или са злодаћу. Зато је неопходно употребити усмереност природе "ка најбољем делу". А оно је "раст у свему добром". Овај раст [и узраст] представља суштину и врхунац живота у Христу, живота чије се семење сеје у овом животу а његов се плод остварује у будућности. Али како сада, тако и у будућности то семење се не може развити ако она овде не прими "почетке" – односно неопходне примарне претпоставке пријатељства и љубави према Христу. Ако се ово пријатељство не однегује у овом животу оно се сигурно неће моћи однеговати у будућем; нити ће се опет моћи сашити свадбено рухо, нити се могу припремити све друге ствари достојне женика Христа.⁴³

О васкрсењу

Свето Писмо нам сведочи о васкрсењу и о неопходности измене и преображаја човека. Међутим остаје тајном форма и вид обновљења у Христу пошто то превазилази наше моћи поимања. Осим тога, у садашњем животу не постоји никакав "образац или модел ствари којима се надамо". Па иако ствари тако стоје поуздано је [само] оно што Свети апостол Павле каже у *Првој Посланици Солуњанима* : "А потом ми живи који останемо бићемо заједно с њима узнесени на облацима у сретање Господу у ваздуху, и тако ћемо свагда с Господом бити" (4,17).

О телесним одликама преображених

А они који достигну ово стање стећи ће одређене карактеристике. Они ће на пример изгубити телесну тежину, што ће за последицу имати могућност сапратње Христа на висинама; саму ту пратњу пак сачињаваће преображени и обожени људи и анђели. Друго, преображај телесних органа преображених људи у Христу биће потпун, тако да ће ишчезнути разлике по боји, по телесној форми, по узрасту и тако даље. "Једнога ће рода бити сви када једно Тело Христово постанемо сви ми", вели св. Григорије, јер ће божанска икона подједнако зрачити над свима [и у свима спасеним]. У оквир ове промене телесних одлика спада и укидање полова, односно функције полова. А разлог томе биће бескорисност постојања у човеку ове разлике и функције полова мушког и женског, с обзиром да ће престати потреба за рађањем и множењем људског рода ради његовог продужења и опстанка. Сагласно речима Господњим људи ће живети у Царству Божјем као анђели, разрешени неопходности брачне везе (Лука 20, 34-36).

О врхунцу преображаја

Преображај или обнова човека достићи ће свој врхунац када буде био уништен "последњи непријатељ", смрт, како о томе говори Свети апостол Павле у *Првој Коринћанима* (15, 26); и још, када зло буде одступило од спасених људи. Тада ће над људима заблистати божанска красота, баш као што је она блистала и на почетку Стварања. Ова божанска красота је "светлост и чистота и нетрулежност и живот и истина и томе слично". "Једна благодат ће сијати [...]" онда када спасени људи постану "синови светлости" и када као такви буду засијали као сунце.⁴⁴

О добрима и о благодати Божјој

Али пре наступа тога часа преостаје нам предокушај будућега благостања, што опет није ништа друго до "добро живљења", живот угодан Богу.⁴⁵ Јер, како псалмопојац Давид каже, "верујем да ћу видети доброте Господње на земљи живих" (Пс. 26,13).

Овога добра благодати Господње "много је множество": "Како је много добара Твојих, Господе, која си уризничио за оне који те се боје, која си оставио на дар онима који се у Тебе надају пред синовима човечјим" (Пс. 30, 20). Они у благодарењу примају Божје благодјејство и добротинство: Његова добра дела. Њихово ишчекивање најзад је постало искуствена реалност.⁴⁶

Библиографија

1. ПГ 44,128.
2. ΠΑΓΚΡΑΤΙΟΥ ΜΠΡΟΥΣΑΛΗ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ, Η ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ, ΑΝΑ ΚΑΙΝΙΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΓΡΙΓΟΡΙΟ ΝΥΣΣΥΣ, Κ ΑΤΕΡΙΝΗ 1986, σ.10.
3. ПГ 45, 368.
4. Исто 45, 365D – 368A.
5. Исто 44, 504 – 505.
6. Постање 3, 14-20.
7. ПГ 46, 369.
8. Исто 44, 832.
9. Исто 46, 369.
10. П. ΜΠΡΟΥΣΑΛΗ, Цит. д., σ.14.
11. ПГ 44, 180.
12. Исто 44, 180-181
13. Исто 46, 521.
14. Исто 45, 21.
15. Исто 44, 184.
16. Исто 44, 185.
17. Исто 46, 369.
18. Исто 46, 372.
19. *Беседа на Блаженства*. ПГ 44,1128.
20. ПГ 45, 40.
21. Исто 45, 37.
22. Исто 46, 524.
23. Исто 45, 53.
24. Исто 46, 524.
25. *Гумачење Песме над песмама* гл.4. ПГ 44, 832.
26. ПГ 46, 372 (ЕПЕ, т.9, с. 84, гл.12).
27. ПГ 45, 40.
28. Исто 46, 372; ЕПЕ 9, 84.
29. ПГ 45, 69-72.

30. Исто 44, 525-528.
31. Исто 44, 1164.
32. Исто 45, 85-88.
33. Исто 44, 364.
34. Исто 46, 577-580.
35. Исто 46, 580-581.
36. Исто 46, 580.
37. Исто 45, 92-93.
38. Исто 45, 93.
39. Исто 45, 125.
40. Од Светога Максима Исповедника се такође може чути да у делу обнове и пресаздања човека сарађују три Личности Свете Тројице, баш као и приликом првога стварања човека. О начину ове сарадње св. Максим пише да она бива по благовољењу Оца, личном активношћу или *афтургијом* Сина и испуњењем Светога Духа, - тако да се "кроза све и у свему јавља Један у Тројици Бог", баш као што се и душа јавља јединственом и без икаквога умањења. Она се наиме истовремено јавља целовитом у целокупном телу, али и засебно у сваком његовом делу. (*Свети Максим Исповедник о јединственом делању Свете Тројице*) в. ПГ 90, 272 Б; *Jaeger* 3,1, р. 11-12.
41. ПГ 44, 1160.
42. Исто 46, 289.
43. Исто 46, 532-536.
44. Исто 44, 209.
45. "Радионица свега тога јесте овај живот", пише Николај Кавасила. И док наводи претпоставке редом, Кавасила истовремено највише настоји на њиховом мистириолошком односно христолошком, односно еклисиолошком карактеру. (В. ПГ 44, 209; ПГ 46, 145; ПГ 150, 493-496).
46. Исто.

